

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик початкової освіти

Дипломна робота магістра

з теми «ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ПЕРШОКЛАСНИКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ»

Виконала: здобувачка 2 курсу, РО1-М19згрупи
Спеціальності 013 Початкова освіта
Чепердюк Вікторія Василівна
Керівник: Гудима Н.В., кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
теорії та методик початкової освіти
Рецензент: Бабюк Т.Й., кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри
теорії та методик дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПСИХОЛОГО–ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШЕСТИЛІТОК	10
1.1. Психологічний аспект понять „здібності”, „творчість”, „обдарованість”.....	10
1.2. Методичні особливості організації освітнього процесу для учнів першого класу.....	22
РОЗДІЛ 2. ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ШЕСТИЛІТОК НА УРОКАХ НАВЧАННЯ ГРАМОТИ	33
2.1. Система роботи над розвитком творчих здібностей учнів першого класу на уроках навчання грамоти.....	33
2.1.1. Ігрові технології навчання	35
2.1.2. Технології інтерактивного навчання.....	41
2.1.3. Технологія розвитку критичного мислення.....	43
2.1.4. Комунікативно-ситуативні завдання як засіб розвитку творчих здібностей шестиліток.....	49
2.2. Організація, зміст та аналіз ефективності експериментального дослідження.....	56
ВИСНОВКИ	72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	75
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

На сучасному етапі розвитку українське суспільство потребує якісно нового рівня освіти, підвищення її конкурентоспроможності, розв'язання стратегічних завдань, пов'язаних із новими економічними і соціокультурними умовами з огляду на інтеграцію нашої держави у світовий освітній простір. У зв'язку з цим новий Державний стандарт початкової освіти та концепція «Нова українська школа» ґрунтуються на засадах особистісно зорієнтованого й компетентнісного підходів, що зумовлює чітке визначення результативної складової засвоєння змісту початкової загальної освіти.

Відповідно до нового Закону про освіту, Державного стандарту початкової освіти та концепції “Нова українська школа” одним із стратегічних завдань початкової школи є формування освіченої, творчої особистості, здатної діяти в нових соціально-економічних умовах. Розв'язання цього завдання передбачає оновлення змісту й тактики здійснення освітнього процесу, спрямованого на розвиток особистості учнів, їх креативності. Компетентнісний підхід вимагає від учнів не лише певних знань, умінь і навичок, а й здатності до розв'язання винахідницьких завдань.

Як свідчить аналіз наукової літератури, теоретичні положення з проблеми розвитку творчої особистості висвітлено в працях О. Лука, Р. Немова, С. Рубінштейна, Б. Теплова та ін. Педагогічний аспект окресленої проблеми досліджували В. Левін, І. Лернер, А. Мелік-Пашаєв та ін. Особливості навчання грамоти на сучасному етапі досліджують М. Вашуленко, О. Прищепа, М. Захарійчук, В. Науменко та ін. Проте спеціальних досліджень, присвячених проблемі розвитку творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти в умовах Нової української школи, немає.

З огляду на сказане, **актуальність** кваліфікаційної роботи зумовлена необхідністю більш детального дослідження процесу розвитку творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти та виявлення найбільш ефективних засобів його активації.

В. Сухомлинський визначав творчість як „бачення людиною свого внутрішнього світу, передусім свого розуму, свого напруження інтелектуальних сил, розуміння і творення краси внаслідок праці, своїх зусиль” [62, с. 25]. За словами науковця, не “важливо, що маленька дитина повторює те, що було вже зроблено, створено іншими людьми, головне те, що це діяння – плід її власних розумових зусиль – вона творець, її розумова діяльність – творчість”.

Творчість – норма дитячого розвитку, органічно притаманна дитині з раннього віку.

Кожному періоду властиві власні домінанти творчої діяльності, які забезпечують особистісне становлення кожної дитини і є засобом розвитку дошкільника в молодшого школяра. Творчість може бути поєднанням нових елементів із минулим досвідом, на ґрунті чого з’являються нові ідеї та концепції. Основний елемент творчості – це можливість вийти за межі досягнення певного результату, а й створення суб’єктивного творчого досвіду, що має велике значення в дитячій освіті. Він дозволяє виявити оригінальність кожній окремій дитині.

Формування творчої особистості – це динамічний процес, що відбувається під впливом різноманітних чинників, серед яких важливе місце посідає творча діяльність й особистість учителя. Співпраця між учнями та вчителем, залучення батьків до організації й проведення різних форм роботи – запорука успішної діяльності, реалізації педагогіки партнерства в умовах Нової української школи.

Метою дослідження є обґрунтування особливостей технологій розвитку творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти. На

думку дослідників, творча особистість – це такий тип особистості, для якого характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, що виявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих здібностей, які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально та особистісно-значущих результатів в одному або кількох видах діяльності.

Робоча гіпотеза дослідження: якщо ефективно використовувати вправи та завдання творчого характеру для навчання грамоти шестиліток, то це сприятиме підвищенню мотивації вивчення української мови, вдосконаленню комунікативних компетентностей молодших школярів і надалі, а також формуванню їхньої креативності й пізнавальної активності.

Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) вивчити теоретичні основи розвитку творчих здібностей у молодших школярів;
- 2) розробити технології розвитку творчих здібностей;
- 3) провести дослідження ефективності розробленої методики;
- 4) вивчити процес розвитку творчих здібностей дітей експериментальної групи.

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладі загальної середньої освіти.

Предмет дослідження – технології розвитку творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти.

Організація дослідження. Експериментальне дослідження проводилось на базі Михнівської ЗОШ I-III ступенів Ізяславського району Хмельницької області (основна й контрольна підгрупи). У ньому взяли участь 34 учні: 1-А клас (основний) – 17 та 1-Б клас (контрольний) – 17 учнів.

Методи дослідження: теоретичний – вивчення та аналіз відповідної наукової літератури з проблеми; соціологічний – інтерв'ювання, анкетування, вивчення шкільної практики, відповідного педагогічного

досвіду; експериментальний – проведення педагогічного експерименту щодо розвитку творчих здібностей.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що систематизовано та проаналізовано комплекс вправ і завдань ігрового та інтерактивного характеру для розвитку творчих здібностей та креативності шестиліток на уроках навчання грамоти в теоретичному й методологічному аспектах, що дало змогу виявити та визначити комунікативно-мовленнєві вміння та творчі здібності молодших школярів на уроках навчання грамоти.

Теоретичне значення. Результати роботи допоможуть у розробці питань теорії навчання грамоти на уроках української мови в початкових класах.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використанні для вивчення дидактичних можливостей навчання грамоти, у методиці викладання української мови в початкових класах (зокрема, при складанні планів-конспектів уроків і розробки системи вправ і завдань, а також позакласних заходів), вишівських курсах зазначеної проблематики, для написання студентських курсових і магістерських робіт.

Апробація роботи. Основні положення і результати представлено на 2-х міжнародних, 8-и всеукраїнських і 1-й регіональній конференціях:

- міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи“ із доповіддю “Творчість як один із чинників стимулювання першокласників до вивчення грамоти ” (24 квітня 2020 року, м. Умань);

- VI міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти” із доповіддю “Наступність у розвитку творчих здібностей дошкільників і молодших школярів засобами інноваційних технологій навчання” (16-17 квітня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- II всеукраїнській науково-практичній конференції “Технології

виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти” із доповіддю “Наступність у розвитку творчих здібностей старших дошкільників і молодших школярів” (29 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській онлайн-конференції “Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи” із доповіддю “Аналіз сучасних Букварів: переваги та недоліки” (15-16 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- IV всеукраїнській науково-практичній конференції “Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії” із доповіддю “Здатність учителя початкової школи до розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі навчання грамоти засобами сучасних технологій навчання” (28-29 жовтня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській інтернет-конференції „Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи“ із доповіддю “Навчання грамоти першокласників в умовах НУШ” (24-25 жовтня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський);

- науково-практичній інтернет-конференції молодих науковців та студентів „Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи“ із доповіддю “Теоретичні засади навчання грамоти на основі аналізу наукової літератури” (2019 рік, м. Івано-Франківськ, м. Бердянськ, м. Вінниця, м. Кам'янець-Подільський, м. Київ, м. Кропивницький, м. Мукачеве, м. Полтава, м. Умань, м. Херсон);

- IV всеукраїнській науково-практичній конференції “Українська та іноземні мови в початкових класах: актуальні проблеми й інноваційні технології навчання” із доповіддю “Розвиток творчих здібностей першокласників у процесі навчання грамоти” (18-19 березня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- всеукраїнській науково-практичній конференції “Інновації в освітньому процесі: методологія, тенденції, технології” із доповіддю

“Розвиток творчих умінь першокласників на уроках навчання грамоти” (22 травня 2020 року, м. Ізмаїл);

- III всеукраїнській науково-практичній конференції “Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості” із доповіддю “Особливості навчання грамоти в початковій школі: теоретичний аспект” (15-16 лютого 2020 року, м. Кам'янець-Подільський);

- науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2019-2020 навчальному році із доповіддю “Технології розвитку творчих здібностей першокласників у процесі навчання грамоти” (23-24 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський).

Опубліковано статтю “Технології розвитку творчих здібностей першокласників у процесі навчання грамоти” у збірнику наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (Випуск 16, 2020 рік).

Результати дослідження обговорено на засіданнях кафедри теорії та методик початкової освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2019-2020 н.р. і 2020-2021 н.р.).

Обсяг і структура дослідження: робота складається зі вступу, основної частини, що має два розділи, висновків, списку використаних джерел (69 позицій) та додатків. Повний обсяг роботи становить 106 с., основна частина – 80 с.

Зміст роботи. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету, гіпотезу і завдання, об'єкт і предмет наукових спостережень, методи вивчення матеріалу, новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі „Психолого-педагогічні особливості розвитку творчих здібностей шестиліток” висвітлюється психологічний аспект понять „здібності”, „творчість”, „обдарованість”, а також педагогічні й

методичні особливості організації навчально-виховного процесу для учнів першого класу.

Другий розділ „Технології розвитку творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти” охоплює 2 підрозділи. Завдання цього розділу – дослідити використання педагогічних технологій для розвитку творчих здібностей та креативності шестиліток на уроках навчання грамоти, пояснити та обґрунтувати результати експериментального дослідження, подати методичні рекомендації виявлення можливостей учнів початкових класів під час упровадження задекларованої системи вправ і завдань на уроках української мови.

У **висновках** підбито підсумки здійсненого теоретичного й емпіричного дослідження.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставлених завдань, теоретично обґрунтовано зміст поняття „творчість” та „творчі здібності” шляхом аналізу теоретично-довідкової літератури й дано визначення цього поняття з урахування різнопланових аспектів та поглядів педагогів, психологів, соціологів. Творчі здібності – це індивідуально-психологічні особливості людини, що дають змогу за сприятливих умов успішно розкривати творчий потенціал, розвивати його, знаходити розв’язання нестандартних ситуацій та прагнути до відкриття нового.

Проаналізовано особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку, звертаючи основну увагу на проблему формування творчих здібностей шестиліток на уроках навчання грамоти. Творчість для молодшого школяра у навчальному процесі передбачає наявність у нього здібностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей особистості виявило важливу роль уяви, інтуїції, неусвідомлюваних компонентів розумової активності, а також потреби особистості в самоактуалізації, у розкритті й розширенні своїх творчих можливостей.

Психодіагностика творчих здібностей молодших школярів дуже важливий процес для шкільного психолога та педагогів. Орієнтуючись саме на результати діагностування рівня творчих здібностей учнів молодших класів, важливо розробити групові та індивідуальні системи розвивальних занять для підвищення рівня креативності та сформованості творчих здібностей дітей. Адже в сучасній освіті саме освітні технології для розвитку творчих здібностей виступають важливим чинником у процесі постійного духовно-творчого удосконалення особистості, формування інтелектуального й культурного потенціалу кожної людини.

Аналіз констатувального зрізу дав змогу зробити висновок про недостатній рівень комунікативних умінь учнів початкових класів, що не сприяє розвитку творчих здібностей та рівня креативності молодших школярів.

Для перевірки ефективності пропонованої системи роботи над розвитком творчих здібностей учнів початкових класів у процесі навчання грамоти на уроках української мови застосовувався метод контрольних робіт. Регулярно проводилися різні види перевірки знань: усне опитування, самостійні й індивідуальні роботи. Це дозволило визначити рівень креативності та сформованості творчих здібностей молодших школярів, перевірити ефективність методики збагачення мовлення учнів ігровими та інтерактивними вправами й завданнями, зіставити результати роботи в експериментальному класі.

Зрізові роботи посідали важливе місце в системі контролю за експериментальним навчанням. Зіставлення одержаних результатів у контрольній та експериментальній групі засвідчило значний розвиток творчих здібностей молодших школярів в експериментальній підгрупі.

Дослідження підтверджує, що використання ігрових та інтерактивних технологій розвиває обдарованість, формує творчі здібності молодших школярів. Запропонована система вправ і завдань складає основу дидактичної мети експериментального навчання, результатом якого є стійкий інтерес учнів до вдосконалення культури спілкування, розвиток творчості й креативності та комунікативного мовлення, підвищення якості знань молодших школярів та активної діяльності всіх учнів на уроці.

Експериментальні дані підтверджують, що в методиці навчання української мови (навчання грамоти) мало уваги приділяється застосуванню вправ і завдань для розвитку творчих здібностей молодших школярів з метою реалізації комунікативного підходу, що не сприяє належному засвоєнню слів, словосполучень, речень тощо.

Констатувальний зріз допоміг з'ясувати можливості й труднощі, що виникають перед учнями при виконанні завдань ігрового та інтерактивного характеру як засобу розвитку творчих здібностей, дозволив розробити методичку впровадження такого комплексу вправ і завдань навчання грамоти, який би розвивав творчі здібності молодших школярів.

Кожна дитина має певні здібності, тому завдання педагогів і батьків – визначити, відшукати і допомогти їх розвинути. Успішне вирішення завдань навчання і виховання молодших школярів перебуває в прямій залежності від характеру взаємодії між учителем і учнем. Переорієнтація навчально-виховного процесу на формування творчої особистості реалізується за умов діалогізації, співробітництва, що мають особистісну спрямованість і стимулюють до творчого розвитку і самовдосконалення особистості. Особистість педагога й особистість вихованця закладу загальної середньої освіти виступають як рівноправні співчасники педагогічного процесу з однаковою відповідальністю за кінцевий результат їхньої співпраці та співтворчості. З огляду на це, особливо актуальним стає теоретичне опанування та практичне впровадження освітніх технологій для розвитку творчих здібностей учнів, до яких слід віднести: технологію розвивального навчання; технологію критичного мислення, технологію формування творчої особистості; проєктно-моделювальні та інформаційно-комунікаційні технології; технологію колективної творчої діяльності; технологію „створення ситуації успіху”; інтеграцію різних видів мистецтва та інші. Однак у нашому дослідженні не всі зазначені технології описані, що й визначає предмет нашої подальшої роботи. Запропонована система вправ і завдань для розвитку творчих здібностей й креативності молодших школярів відкрита для вивчення не лише в українській мові (навчання грамоти), але й для інших предметів початкової школи, що дасть змогу глибше й детальніше охарактеризувати та змодельовати сучасну методичку початкового навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алілуйко Н. Мандрівка сторінками Букваря. Тестові завдання до букварного та букварного періодів. *Початкова школа*. 2017. №9. С. 11-14.
2. Анатомія людини: [підручник] / Р.П. Самусев, Ю.М. Селін. Москва : Медицина, 1990. 376 с.
3. Андрієвський Б. Педагогічні аспекти сучасної початкової школи. *Початкова школа*. 2017. №4. С. 3-4.
4. Бабаян Ю.О. Тенденції оновлення змісту початкової освіти в сучасній Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип. 28 (1-2020). Київ : Міленіум, 2020. С. 108-116.
5. Балютіна К. Засоби превенції та коригування графічних відхилень у першокласників. *Початкова школа*. 2018. №11. С. 13-18.
6. Барташнікова І. А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-7 років : Тести та ігри. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 1998. 85 с.
7. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : науково-методичний посібник. Київ : ІЗИН, 1998. 167 с.
8. Бібік Н.М. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
9. Богуш А.М., Луцан Н.І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників : мовленнєві ігри, ситуації, вправи : навчальний посібник. Київ : Слово, 2012. 304 с.
10. Булигіна О.Д. Ігрові технології: шляхи забезпечення умов для інтелектуального, соціального, морального розвитку. *Початкове навчання та виховання*. 2009. №19–21. С. 21–25.
11. Василькевич Х. М. Про здібності. *Розвиток ідеї Г. С. Костюка в сучасних психологічних дослідженнях*. Київ, 2000. Вид. 20. Ч. I. 256 с.

12. Вашуленко М.С., Вашуленко О.В. Українська мова. Буквар : підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Видавничий дім "Освіта", 2018.
13. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі : методичний посібник. Київ : Освіта, 2006. 270 с.
14. Вашуленко М., Вашуленко О. Про роботу за Букварем нового видання. *Початкова школа*. 2018. №8. С. 16-21.
15. Вашуленко М.С., Прищепя О.В., Вашуленко О.М. Читання, письмо, розвиток мовлення у 1 класі. *Початкова школа*. 2012. №8. С. 22–26.
16. Вовченко О.В. Про здібності людини. Талант. *Позакласний час*. 2003. №6. 282 с.
17. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
18. Галкін С.П. Організація ігрової діяльності на уроці. *Завуч*. 2004. № 30. С.15–16.
19. Грицюк О.І. Практичне використання інтерактивних методів навчання на уроках у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. 2011. №27. С. 42–45.
20. Губарева С. Вправи для розвитку критичного мислення. *Початкова школа*. 2019. № 11. С. 21-22.
21. Гудима Н.В. Інноваційні технології навчання української мови та літературного читання в початковій школі: навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Друк-сервіс, 2018. 168 с.
22. Гудима Н. Підготовка вчителя Нової української школи на засадах компетентнісного підходу. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип. 25 (2-2018). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 202-208.

23. Гудима Н.В., Мелекесцева Н.В. Тлумачний словник шкільної лексики (початкова школа). Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2018. 120 с.
24. Демчук Л.В. Виховання творчої особистості. *Психологічна газета*. 2007. № 16. С. 22–31.
25. Державний стандарт початкової освіти. *Учитель початкової школи*. 2018. №4. С. 40-42.
26. Добровольська Л.П., Яремчук С.В. Здібності як один з головних критеріїв природнього відбору. *Педагогіка і психологія*. 2001. № 2. 120 с.
27. Захарійчук М. Реалізація завдань Нової української школи на основі навчального змісту Букваря (авт. М. Захарійчук). *Початкова школа*. 2018. №8. С. 26-30.
28. Зінченко С. Н. Емоційне стимулювання навчально-пізнавальних потреб школяра. *Початкова школа*. 1999. №10. С. 26–29.
29. Ілляшенко Т.Р. Розвивати і навчати дитину вчасно. *Початкова школа*. 2012. №5. С. 46–48.
30. Кабельнікова Н. Подолання фонематичних помилок на початкових етапах оволодіння навичками письма. *Початкова школа*. 2017. №4. С. 11-13.
31. Ковальова В. Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах компетентнісно орієнтованої освіти. *Початкова школа*. 2018. №2. С. 1-3.
32. Козар Г.В. Навчаємо у грі. *Початкове навчання та виховання*. 2009. №19–21. С.10–13.
33. Козінцева Т. Критичне мислення як засіб формування та розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 2. С. 10-13.
34. Коломинский Я.Л., Панько Е.А. Учителю о психологии детей шестилетнего возраста. Москва : Просвещение, 1988. 183 с.

35. Комар О. В. Інтерактивні технології – технології співпраці. Початкова школа. 2004. № 9. С. 32–35.

36. Компанець Н.Р. Дидактичні ігрові ситуації для адаптації дитини до школи і розвитку мислительних процесів. *Початкова школа*. 1999. №11. С. 9–10.

37. Кононко О.М. Шкільна адаптація та психологічний вік. *Початкова школа*. 2002. №1. С. 15–17.

38. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

39. Кочерга О. Чутливість психофізіологічних систем та їх вплив на навчання учнів. *Початкова школа*. 2017. №3. С. 1-4.

40. Лизак Н. Мета і завдання уроків читання в після букварний період навчання грамоти. *Початкова школа*. 2019. №2. С. 9-11.

41. Майданенко С. Обдарованість як соціально-педагогічне явище. *Початкова школа*. 2013. №3. С. 32–33.

42. Маклаков О. Г. Загальна психологія. Москва : Пітер, 2002. 536 с.

43. Мерло-Понті М. Феноменологія сприйняття. Київ : Школа, 2001. 552 с.

44. Миронова В. Технології розвитку творчих здібностей першокласників у процесі навчання грамоти. Збірник наукових праць студентів і магістрантів педагогічного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Київ : Міленіум, 2020. Вип. 16. С.202-205.

45. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М. С. Вашуленка. К. : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

46. Нечипоренко К.О. Розвиток інтелектуально–творчих умінь унів у навчально-виховному процесі. *Початкова школа*. 2013. №. С. 29–31.

47. Пархоменко А. Система інтегрованих завдань під час вивчення буквосполучень дж-дз у 1 класі. *Початкова школа*. 2017. №10. С. 16-18.
48. Пономарьова К. Пріоритети в навчанні грамоти першокласників НУШ (Методичний коментар щодо роботи за навчально-методичним комплектом до Букваря К. Пономарьовою). *Початкова школа*. 2018. №8. С. 21-26.
49. Пономарьова К.І. Українська мова. Буквар : підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Київ : Оріон, 2018.
50. Прищепя О. Диференційоване сприйняття форми букви першокласниками під час навчання письма. *Початкова школа*. 2017. №11. С. 17-20.
51. Прищепя О. Особливості формування навичок письма в букварний період навчання грамоти. *Початкова школа*. 2018. №11. С. 5-12.
52. Прищепя О. Післябукварний період – важливий перехід до навчання української мови в 2 класі. *Початкова школа*. 2019. №3. С. 8-11.
53. Прозорова Л. Творчі різнорівневі вправи з української мови для розвитку уваги, логічного та дивергентного мислення учнів. *Початкова школа*. 2017. №5. С. 36-37.
54. Решетняк Н. Урок навчання грамоти (читання), 1 клас (За Букварем М.С. Вашуленка, О.В. Вашуленко). *Початкова школа*. 2018. №3. С. 20-22.
55. Рибалка В. В. Психологія розвитку творчої особистості. Київ : Школа, 1995. 162 с.
56. Романець В.А. Психологія творчості : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Либідь, 2001. 286 с.
57. Рудакова Г.І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації 6-річної дитини до навчання в школі. *Початкове навчання та виховання*. 2005. №16–18. С. 7–13.
58. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи : підр. для студ. педагогічних ф-тів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.

59. Сидор Е. Вправи для розвитку в учнів загальномовленнєвих, комунікативних і творчих умінь. *Початкова школа*. 2001. №6. С. 19-23.
60. Сидоренко К.Л. Цікаві ігри та вправи на уроках української мови в початкових класах : методичний посібник. Тернопіль : Мальва-ОСО, 2010. 80 с.
61. Совель М.С. Такі різні діти! Що з ними робити? *Початкове навчання і виховання*. 2009. № 9. С. 32–36.
62. Сухомлинський В. А. Сердце отдаю детям. Київ : Рад. школа, 2-е изд. 1972. 244 с.
63. Татушко Є.Р. Малечі – про серйозні речі. *Початкова школа*. 2010. №5. С. 36–37.
64. Федорчук В.В. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Видавець П.П. Золейко Д.Г., 2014. 268 с.
65. Цуркан Н. розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах модернізації початкової освіти. *Початкова школа*. 2017. №3. С. 57-58.
66. Чабайовська М. Теоертичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання письма. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Вип. 24 (1-2018). Кам'янець-Подільський, 2018. С. 382-388.
67. Чепіль М.М., Дудник Н.З. Педагогічні технології: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 224 с.
68. Шамрило О.Г. Формування мовленнєвої компетентності першокласників засобами дидактичної гри. *Початкове навчання та виховання*. 2019. №34-36. С. 5-31.
69. Шарапова Н.М. Ігри на уроках української мови у 1-2 класах. *Школа*. 2003. № 9. С. 14–17.